

A mulató Budapest.

— A Fővárosi Orfeum és vidéke. —

Igen mulató emberek vagyunk mi budapestiek. Egész Európában nincs város, mely konkurrálni tudna velünk, ha szép lányról, pezsgőről meg cigányról van szó. Erre a Szent Háromságra akad pénzünk mindig, ha nincs, hát szerzünk. Honnan? Mindegy. Párisban éjjel két óraker, a montmartrei kocsmákat kivéve, minden kávéház, mulatóhely redőjét lebecsátják. A ki folytatni akarja: kezdheti másnap este. Londonban hétköznapon egy óraker már mindenünnen kinézik az embert, szombat este félgykor. Berlinben is nyugovóra szokás térni egy-kétórával éjjel után, Olaszországban, Spanyolországban nem igen mulatnak az emberek. A Balkánon a kora délutáni órákban kezdenek inni és mire éjjelt üt, mindenki a lakása irányába tántorog.

Mi szerencsés budapestiek különbek vagyunk. A gázlámpák kigyulásával megjön a hangulatunk és jókedvün, tele a legbiztatóbb reményekkel vágunk neki az éjszakának. Száz ember közül száz nem tudja, hol fogja kezdeni, befejezni, elmegy mulatni és azontul a véletlen csapongva viszi tovább. Szezonja sincs a kiruccanásnak, hál' Isten, gondoskodva van rólunk mind a négy évszakra. A telet jobb szeretjük, mert későn kel a nap, nyáron már négy óraker belesüt az arcunkba. Brrr, a mint meglátjuk magunkat ragyogó fényénél, milyen förtelmesen nézünk ki a hiábavaló éjszakázás után. Meggyötörve, gyűrötten, elfáradtan. Akkor aztán gyors elhatározással megindulunk a gőzfürdő irányába. Legtöbbször nem is tudjuk merre van, de azért mégis mindenki odatalál. Meleg bazin, langyos bazin, hideg bazin, tussok, kell az ördögnek! A korai vendégek lefekszenek és versenyt horkolnak, a míg nem figyelmeztetik őket, hogy a fürdő szabályzata szerint a nyugvásra engedélyezett egy óra már elmúlt. Pedig ekkor már öt-hat órát aludtak.

Mások, a finnyásabbak, a reggeli gőzfürdő helyett sétakocsizást tesznek a Stefánia-uton. A hajnali levegő is van olyan jó hatással, mint a hajnali fürdő. Csak drágább. Hát megolcsítjuk azzal, hogy meghívjuk valamelyiket a hölgyek közül, a kik az éj folyamán inni és mulatni segítettek. A módosabbaknak fiakerre is jut, de konfis is teszi, mert hiszen az éjjeli egyfogatuk is gummirádlisok, vagy pneós a kerekük. Azt ugyebár nem lehet kívánni senkitől, hogy a mulatságáról egyenesen hazamenjen? A ki itatra, cigányra és szép lányok társaságára kiadott egy vagyont, illik, hogy megtakarítsa legalább a kapupénzt. A mottó: csak nem vagyok bolond kapupénzt fizetni!

És ez így van évtizedek és évtizedek óta. A lumpolási hajlamot csodálatosképpen sokkal egyszerűbb és könnyebb átörökölni, mint a tálentumot például; a Nemzeti Kaszinó választékos tagjai dicséretreméltó harmóniában férnek meg a budapesti éjszakában a most érettségizett gimnázistákkal, a bankhivatalnokokkal, diákokkal, kereskedőkkel, a kik mind felolvadnak a lumpolás gyönyörűségében. A nappali foglalkozásuk sirhatnak, soppáncodhatnak, hogy így meg úgy, rosszul megy a soruk, nehéz a megélhetés és rettenetes a létért való küzdelem. Azokat, a kik lámpagyújtáskor kelnek, mindez nem indítja meg. Ha már semmire sem lesz pénz ebben a Kánaánban, akkor sem fogunk szomjazni, busulni sem, kolostorba se vonulunk. Az igazság az, hogy az emberiség egyik fele azért mulat, mert boldog és tehetős, a másik, a miért szerencsétlen és felejteni kell a sok gondot, bánatot.

— Sirva vigad a magyar! — kiáltja a mulató társaság egyik tagja, a másik, a példaszó igazát bizonyítandó, még egy üveg pezsgőt rendel és valami nagyon fájdalmas nótát a cigányánál. És hogy még stilszerűbb legyen a határtalan szomorkodás, a fejét az oldalánál ülő leány vállára hajtja. Gyönyörű kép ez, kérem, és színmagyar, telivér budapesti.

Volt idő, a mikor azt mondták, hogy igazán mulatni csak a vidéken lehet, a valódi lumpok csak ott teremnek. De ez régen volt. Azóta, azt hiszem Debreczenben, megeshetett az is, hogy a rendőrfőkapitány minden zenés helyen kitűzette egy órára a zárórát. Egy további tördőfés a vidéki mulatózások hitelének. Ha valaki a vidéken egyszer-kétszer hetenként muzsikaszóval kísérteti haza magát, mihamar hirtelen, hogy micsoda lump! Mert másnap az egész kis város tudja, hogy mulatott. Itt Budapesten éveken keresztül tanulmányozhatja valaki az éjszakát, senki se fogja lesni a negyedik emelet egy ablaka mögöl. Ott tartunk, hogy a ki vidéki híres lump igazán mulatni akar, közénk kell jönnie, itt mutassa meg, tud-e lépést tartani. Biztos, hogy elterül, a mikor mi még csak kezdjük. Hol? A hol tetszik. Csak úgy hemzseg a főváros a különböző mulatóktól, lehet válogatni közöttük bőven, tetszés szerint.

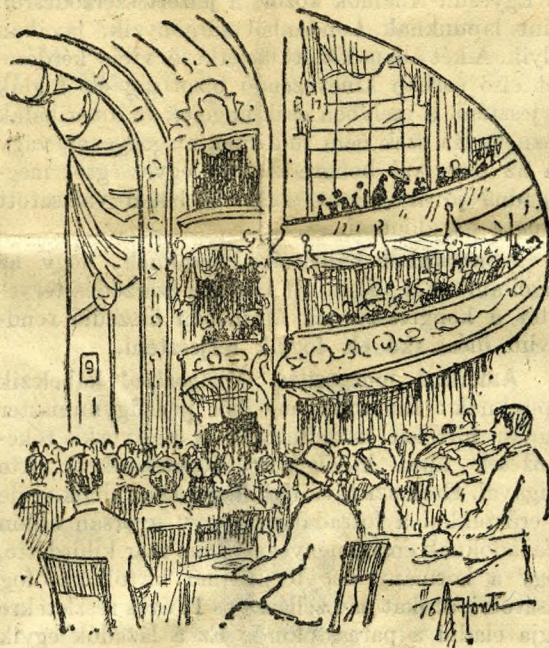
Ezekről a mulatóhelyekről próbálom majd e cikksorozaton át beszélni, a bizarr helyekről, a hová csak ritkán, vagy alig kerülnek. Igyekszem megmutatni Budapestet naplemente után, éjjeli életével, éjjeli közönségével, éjjeli korszakával. Kioltott gázlámpák mellett járjuk be Budapestet és megfigyeljük az embereket, a mulatságaikat, a sajátos vigságukat.

De mindezt szelid formában, majdnem ájtatosan. Csak végigsétálunk majd a budapesti éjszakákban, meg-megállunk egy kis pihenőre, de nem veszünk részt a mulatók örömeiben.

Igy hát bátran jöhetnek velem...

*

Nem szándékozom rang szerint osztályozni a mulatókat és tisztára véletlen, hogy a Fővárosi

A Fővárosi Orfeum

Orfeummal kezdem a ciklust. *Honti Nándor*, *Az Ujság* kedves rajzolóművésze, a ki ennél a kirándulásomnál is kitart mellettem, elsőnek a Fővárosi Orfeumról csinált rajzokat. Így hát ezekhez kell írnom az első szöveget. Pedig éppen itt fájdalmas visszaemlékezéseim vannak, régmúlt idők, a mikor az öreg Somossy felkeresett bennünket az Otthon-klubban, a mikor még a Muzeykörúton volt, a Fiume-kávéház fölött és meghívott, menjünk el az orfeumának ünnepélyes megnyitására. Nyolczvannégyen voltunk akkor írók és hírlapírók, a kik élünkön Rákosi Jenővel megalapítottuk az Otthont. Egy családot képeztünk, melynek minden tagját az igaz szeretet és őszinte ragaszkodás fűzött egymáshoz. Óraszám lehetne erről beszélni.

Rákosi Jenő éppenséggel nem volt meghívva e meghívás által. De aztán Somossy kifejtette, hogy bennünket tanukul hi meg az új orfeumba, mi legyünk az elsők, a kik ott a német szó helyett a magyart fogjuk hallani. Ez hatott. Az elnök megígérte, hogy elmegy és ez azt jelentette, hogy másnap este jelen kell lennünk nekünk is. Ott is voltunk, elegánsan kiöltözve, frakkban, fehér nyakkendővel. Az egész közönség: csupa író meg újságíró, a Nemzeti és Népszínház művészei, művésznői

és a hatóság. A főpolgármester meg a polgármesterek, a főkapitány meg a kapitányok.

Előbb végigsétáltattak bennünket az orfeum összes helyiségein, a nézőtérén, a színpadon és mi megállapodtunk benne, hogy sehol ennél szebb

A kávéházi

tökéletesebb és ideálisabb színházat nem láttunk. A mint hogy az ma is. Aztán helyet foglaltunk és megkezdődött az előadás. A káprázatos varietészámok egymást érték, közbe egy nagyon szép leány magyar nótákat énekelt, utána Bauman Károly magyar kuplékat. Ez igen furesán hangzott, a miért rögtön készen is voltunk az ítéletünkkel: a magyar kuplénak nincs jövője. Ma röstelkedhetünk, hogy meg is esküdtünk volna rá. Aztán egy francia baba jött a színpadra, a leg-híresebb chanssonette-énekesnő, a ki valaha létezett: a tündériesen szép Anna Held, és visszatértette jókedvünket. Végül egyfelvonásos operettet játszottak, a legjobb énekes darabot, melyet Magyarországon kitaláltak. *Das Frauenbataillon* volt a címe, szerzője, *Rajna Ferencz* ott ült közöttünk, az Otthon tagjai között és borzasztóan titkolta, hogy ő írta a librettót. A színlapon a szöveg írójaként *Somossy Károly* szerepelt, mert ez időtájt még kompromittáló volt valamirevaló embernek orfeum számára dolgozni. Az operett zenéjét az azóta elhunyt *Rosenzweig*, az orfeum karmestere szerette, a kinek melódiai még ma is élnek láng-haju komponistáink szerzeményeiben. Az egyik fő női szerepet: egy snájdig huszártisztet, a bravuros *Carola Czeccilia* adta, egy ulánushadnagyot az isteni *Zamora*, a férfi főszerepeket *Rüek* és *Werner* komikusok.

El voltunk ragadtatva. Csak ekkor láttuk, mennyivel különbül játszanak itt és mennyivel jobb darabot, mint más színházban; és elszédültünk a kiállítás és jelmezek káprázatos gazdagságától. Még ma is a fülemben cseng *Rosenzweig* muzsikája és tisztára emlékszem a librettóra is, mely miután az egész világot diadalmasan bejárta, az orfeumbeli premiérje után hosszú időn át dominálta a Magyar Színház műsorát is. Méltóztatnak emlékezni az *Asszonyregiment* című operettre?

Szóval nagyon meg voltunk elégedve és vége lévén a produkciónak, menni akartunk, a mint az előcsarnokba lépve, ragyogó fényben és virágoktól pompázón bontakozott ki az orfeum kávéháza. *Livrés* inasok állottak sorfalat a választékos izléssel terített asztalok mentén, némán és katonás fegyelemben várakozva reánk. Röviden: *Somossy* meghívott ben-

nünket vacsorára is. És hivatalosak voltak mindazok, a kikben a színpadon gyönyörködünk. Eleinte igen feszes volt a hangulat, de már az első fogás után nagyon összebarrátkoztunk az orfeum észbontóan szép asszonyregimentjével. Azt hiszem, parancsba jött nekik, hogy nagyon jól bánjanak az újságírókkal és ők megértették, hogy itt egzisztenciális kérdésről van szó. Az öreg

őket, ékszereket aggat a nyakukba és cserébe egyetlen csókjukért rájuk pazarolja millióit. De ezek az emberek már nem jönnek, a kik voltak, elmentek mind és ha visszatérnének, sem ezeken a lányokon mennének tönkre másodsor. Öt forintot, tizet is esetleg adnak egy virágjukért és vendégül látják őket a télikert american bar-jánál egy pohár cocktailra. De a nagystilű balekoknak, úgy tetszik, örökre vége, ha elvéve akad is egy, mihamar kiábrándul.

A régi télikertnek csak a szenzációs híre maradt meg, a szenzációt magát hiába keresik mindazok, a kik szünetközben felmennek a második emeletre. Főként magyar leányok lépdegélnek itt, javarészt elárvulva és szomoruan. De teli bizalommal és nagy reményekkel. A mint hogy rendszerint akad mindegyiknek lovagja, a ki ez este meghívja előadás után az orfeum kávéházába, vagy az elsőemeleti páholyok mögötti szeparékba, a hol a pezsgőzés hallgatóságosan kötelező. Aztán isznak és mulatnak zongora vagy cigányszó mellett reggel négy óráig, a mikor megjelenik a főpincér a számlával. De ekkor a sok italtól rendszerint már fáradt a lovag is, a leány is, és miután megkapta a maga kis ajándékát (20—40 koronát), bágyadtan igyekszik hazafelé.

A kávéházban vig élet folyik négyig. Itt is a pezsgő a legnagyobb keletű ital; a ki lányt hív meg az asztalához, ott bizonyos, hogy pezsgőzés készül. A pincér már tudja, felteríti a vakítóan fehér asztalkendőt és átnyújtja a borkártyát.

— Milyet szeret? — kérdi a fiú a leánytól. — Édeset vagy keserűt?

És a leányok többnyire a savanyut szeretik, mert ez francia.

Vörös Elek bandája hangversenyez itten immár tiz esztendeje, a mi cigányprimással még nem esett meg. Közbe a zenészei mennek egyik asztalhoz is, a másikkhoz is, és eljátszzák a nagyságos ur kedvenc nótáját. Aztán, hogy a költség szaporodjék, előkerül valamelyik virágáros leány és kézi csokrot tesz le a mulatók asztalához (5—10 korona), a minék a megvásárlása hozzátartozik az afférhoz.

Természetesen jóval költségesebb a vendégművésznek meghívása. Először nem is olyan biztos, hogy a meghívást elfogadják, a mint hogy

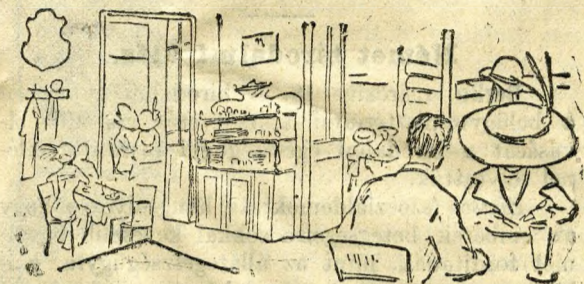

A cigányprimás;

ezekre nem is kötelező, hogy előadás után, illetőleg az ő produkciójuk befejezésén túl az orfeumban tartózkodjanak. És ha mégis maradnak, hát a saját kedvtelésükre teszik; nyilván nem tudnak olyan korán elaludni. Ezeknek a híres varietécsillagoknak egyébként is olyan horribilis fizetésük van, hogy nem szorulnak sem meghívásra, sem arra, hogy megpezsgöztessék őket, sem arra a pénzbeli ajándéokra, mely az ilyen mulatozás után kijár. Van köztük olyan, a ki nyolcz-, tiz-, tizenkétezer márkát kap egy hónapra (az artista-ügynökök legszívesebben márkákban beszélnek), mi tehát ezzel szemben az a száz korona, a melyet legjobb esetben egy éjszakai beszélgetésért kapnak. A ko-

mornájuk, a ki állandóan velük van, is többet keres.

Ezzel azonban nincs az mondva, hogy ezek a starok mindenképpen kivonják magukat a meghívások elől. Akárhányszor jó társaságban szívesen elmulatnak, ha kellő módon és formában kapnak meghívást. Egy virág-arrangement például sokkal jobb hatással van, mint a névjegy, melyet akár a portás utján, akár az orfeum titkárával lehet az öltözőbe juttatni. Persze mindkét esetben tudni kell, ki az, a ki a művésznőt meghívja. Mert a portásnak, a titkárnak is igen nagy a gyakorlata, ők ránéznek a kártyára nyomtatott névre és már tudják, hogy a meghívás elfogadható-e, vagy nem. Annyira tudják, hogy a névjegyet tényleg csak akkor juttatják kézhez, ha biztosak a meghívás elfogadásában. A legcsekélyebb kétely esetén csak

A söntés.

úgy tesznek, mintha közvetlenül a meghívást és mihamar visszajönnék az üzenettel:

— Ő nagysága igen sajnálja, de ma nem jól érzi magát...

Ez az, a mit Párisban mille regrets-nek neveznek...

Egy további és talán a legbájosabb kiegészítő része az orfeumnak a söntés, a hová néhány befentesen és habituén kívül a személyzet és a hazai artisták járnak vacsorázni. Egész Pesten itt esznek a legjobban ebben a háromszobás helyiségben, a melynek az utcára nincs is ajtaja. A művészbejárón vezet az ut ide, egy családot képeznek, a kik esténként összekerülnek, a ki idegen bevetődik, eltévedten jár az asztalok körül. Kaland se akad erre felé, a leányok jól bevacsoráznak, hogy utóbb, szükség esetén majd bírják a sok italt.

A Fővárosi Orfeumról magáról, a színpadról nincs sok mondanivaló, azontul szolid műsorával kívül is esik a mulató Budapest keretén. Az esti programot előadják vasárnap délután gyermekelőadásul és ezzel a családi műsor eléggé jellemezve van. Az bizonyos azonban, hogy a műsor mindig elsőrendű és ez magyarázza az állandóan teli házakat. De meg kell emlékezni az orfeum két népszerű házi kómikusáról, az elegáns Baumannról és a mulatságos Gyárfásról, a kik első interpretátorai azoknak a nótáknak, melyeket az egész ország hónapokig énekel utánuk. Mint egy újság, olyan boszorkányos gyorsasággal számolnak be a világ minden aktualitásáról, természetesen versben és zenekari kíséret mellett. Délben jött meg a híre például, hogy Blériot átrepült a La Manche-on és estére Baumann már a zsinórpádlásról ereszkedett le a színpadra, természetesen monoplánon, aviatikusnak öltözve és pompás kuplét énekelte a repülésről. Gyárfás volt az első, a ki bemutatva a nadrágszoknyát, holott még Párisban se merészkedett benne senki sem megjeleni. És előadott egy jóízű történetet, a mint ő mondja: a nadroknjáról. És ő is, Baumann is kizárólag magyarul énekelnek, a mint hogy ők ketten voltak az apostolai a magyar kuplénak. Igaz, hogy olyan táltumozos embereknek kellett őket támogatniok verssel is, zenével is, mint Grosz Alfréd, Zerkovitz Béla és Weiner István doktor.

Érdekes különben, hogy a három komponista közül, a kik a legkedveltebb melódiákat adják az egész ország ajkára, egyik sem hivatásos muzsikus. Grosz Alfréd építész, Zerkovitz Béla mérnök, Weiner István ügyvéd.

Mégis az ő nótáikon mulat Budapest.

Szomorj Emil.

A télikert.

Somossy kitűnő adminisztrátor volt és ha nem ezresekkel tüzelt volna, nem mint koldus, hanem milliósként halt volna meg. Geniális ember volt és olyan megható tószóban ünnepelt bennünket, hogy legszívesebben a nyakába borultunk volna. A felköszöntőjének a hatását bizonyítja, hogy Rákosi Jenő felelt rá, a mi az ünnepélyes megnyitásnak igen nagy sulyt kölcsönzött. Több beszéd nem is volt, — mi ittunk, a művésznők pedig énekeltek és táncoltak, a míg közülök az imáandó Anna Held holtrészegen terült végig az egyik asztalon.

— Egy francia leány — mondtuk — milyen isteni még berugottan is és sajnáltuk, hogy nem birta tovább az italt szegény.

Ezzel aztán fel volt avatva az orfeum és mi nem igen frekváltuk többé. Lehet, hogy ezért kellett tönkremennie a gavallér Somossynak és ezért letünnie a Carola Czeccilia csillagának. Százeg százegreket költöttek ezek ketten, a pénz, a mit szereztek, szinte parázsszá égett a tenyerükben. Somossynak a jó üzletmenetel nyomán olyan passziói támadtak, melyhez a yankee nábobok sem elég gazdagok, a gyönyörűsége Carola ötösfogaton járt gyónni is. De úgy, hogy az öt ló egymás elé volt fogva. Nem olyan régen volt, könnyű rá emlékezni. És elpusztult, tönkrement mindenki, a ki ennek a rendkívüli nőnek csókja után vágyott, míg végre elég volt neki is és itthagyta Budapestet.

És ezzel volt, nincs, véget is ért az orfeum aranykora. Jött az új igazgató, meg az új primadonnák, Anna Held se tért vissza többé, se az isteni Zamora. Az orfeum megváltozott egészen, már nem az, a mi volt, a programja nem izgató, nem frenetikus; családi műsor, a mint hirdetni szokás. A lányok, az ugynevezett buffet-kisasszonyok, meg a kik virágot kínálnak, csekély kivétellel elnyűttek és unalmasok, a polgári életre berendezettek. Mig a színpadon az előadás folyik, fáradtan sétálnak odafenn a hangfogó pokróczokkal bevont karzaton, melyet télikertnek hívnak és várnak, várnak a rejtelmes idegenre, a ki felfedez